

SZAKÁLY ZSUZSA

Mikroállamok, kisállamok – A kategorizáció kérdései

ABSTRACT

There are approximately 200 states in the world today, with 193 currently holding membership in the United Nations. Among these are several small states, a group worth examining. However, before delving into this category, it is essential to define which states belong to it. In order to be able to categorise states, one must determine the criteria necessary for statehood.

To analyse small states effectively, it is crucial to establish clear parameters for inclusion in this group. How the states can be categorised? Is it possible to form theoretical categories, or can quantitative measures be used? If so, what metrics should be used: population, territory, GDP, or a combination of these factors? Several articles have explored this topic, and this paper will review some of the key theories and methods proposed.

This analysis aims to highlight the importance of studying small states, as their unique characteristics can offer valuable insights not only for understanding these states themselves but also for broader international and comparative research. Additionally, their distinctive features related to size merit closer examination to uncover their broader implications.

Keywords: small state ■ microstate ■ categorisation ■ sovereignty ■ great power

I. BEVEZETÉS

Amikor vizsgálat alá kerül az államok mérete, akár terület, akár népesség alapján, megállapítható, hogy amíg a politikai és a tudományos elemzések jórészt a nagy méretű országokkal foglalkoznak, szép számban vannak kis méretű országok,^[1] melyek jóval kevesebb figyelmet kapnak. „Jelenlegi formájában a világ szuverén államainak rendszere (...) egyértelműen a nagy méretet favorizálja a kis mérettel szemben.”^[2] En-

[1] Bibó nyomán a „kisállam” kifejezés kerül használatra a tanulmányban a „small state” kifejezés fordításaként, a mikroállam pedig ettől elkülönülő kategóriát képez, lásd V. fejezet. Ld. Bibó, 1946.

[2] Henrikson, 2001, 53.

nek egyik oka lehet, hogy nincs elég adat a kisállamokról.^[3] Emellett a kisállamok általában marginális szerepet játszanak a globális viszonyok alakításában.^[4]

A kis államok jelentőségének bemutatása is célja ennek a munkának, hiszen a kisállamok görccső alá vonása egyrészt a világ országainak komoly hányadát érinti,^[5] másrészt olyan jellemzőket fedezhetünk fel, melyek általános tendenciákat mutatnak, valamint „Egy kis országnak vannak olyan jellemzői, amelyek apró méretének tulajdoníthatók.”^[6] Emellett egyedi alkotmányos megoldások is felfedezhetőek, melyek méretükhöz köthetőek. Mindenképpen érdemes tehát vizsgálni az országok ezen csoportját, hiszen a „(i) kis országok tapasztaltak globalizációs kérdésekben; (ii) a szorosabb gazdasági integráció azt jelenti, hogy a nagyobb országok »kiseb-
bek« lesznek.”^[7] vagyis a nemzetközi közösség relációiban bekövetkezett változások hatására jelenleg komolyabb súlya és lehetőségei vannak a kisállamoknak, mint akár 100 évvel ezelőtt. Miközben vizsgálatuk kevesebb kutató érdeklődését kelti fel, pedig akár az ENSZ-beli munkájuk – például a globális felmelegedéssel, környezetvédelemmel kapcsolatban –, akár egyéb területeken elért eredményeik – például számos volt gyarmati kisállam függetlenedési törekvései és az utána elért demokratikus, stabil állami működésük – szintén figyelmet érdemelnek.

II. TÖRTÉNETI ALAPOK

Kisállamok mindig is voltak a világtérképen, azonban sokszor viharos történelmük hatására rövid életűnek bizonyultak. Egyes időszakokban sok kisállam létezett, elég csak a görög poliszokra vagy a középkori városállamokra gondolni, viszont ezek mellett általában a nagyobb méretű államok domináltak.

A veszfáliai béke megkötésével is egy sok, kisebb méretű állam létezését garantáló rendszer jött létre 1648-ban. Ettől kezdve az államok egyenlőségének elve kellett volna, hogy meghatározza az államok közötti viszonyokat, ám ennek gyakorlati megvalósulása általában igencsak problematikusnak bizonyult. Míg az 1648-at követő időkből sok kis állam volt jelen az Európa-térképen, többek között az egységesítő mozgalmak hatására megváltozott a kép a 19. század végére. Az 1815-ös Bécsi Kongresszus által kialakított nagyhatalmi rendszer egyszerre létezett a formális egyenlőséggel.^[8] Ekkor „(...) a nagyhatalmak meghatározó szerepet játszottak a nemzetközi közösség formálásában. (...) gyakran hozzájárultak ahhoz, hogy kisállamok függetlensége megszűnjön.”^[9]

[3] Briguglio, 2018, 3.

[4] Veenendaal – Corbett, 2015, 2.

[5] Lásd V. fejezet.

[6] Warrington, 1994, 3.

[7] Moses, 2000, 1.

[8] Neumann – Gstöh, 2004, 3.

[9] Goetschel, 1998, 20.

A második világháború után újabb hullám indult, különös tekintettel a volt gyarmati országok függetlenedésére. A hidegháború is átrendezte a nemzetközi közösség dinamikáját. Míg az egyes államok hadi eszközei közötti különbségek sosem voltak ekkora méretűek, a nukleáris háború veszélyének lehetősége csökkentette a konfliktusok valószínűségét.^[19] Így a kisállamok számára is kedvezőbb volt a helyzet, mivel nagyobb mozgásteret kaptak a manőverezésre ennek köszönhetően.^[20]

Emellett a kisállamok számára az ENSZ-hez való csatlakozás kérdése volt meghatározó jelentőségű ebben az időszakban. A szervezet azonban tartott attól, hogy sok kisállam csatlakozása nem tesz jót a működésnek, különös tekintettel a mikroállamokra: „Sokan úgy érzik, hogy szükséges volna lépéseket tenni a Szervezet taglétszámának folyamatos növekedése ellen [mivel az] (...) túlterhelné a Szervezetet vagy gyengítené a teljes tagság státuszát.”^[21]

Már az 1960-as években is vizsgálták a kisállamok csatlakozásának kérdését. Egy szakértői csoport, a Subcommittee on Constitutional Structures jelentése^[22] egy különvélemény kivételével arra jutott, hogy a következő megoldásokat lehetne alkalmazni: 1. kiterjeszteni és formalizálni az állandó megfigyelői státuszt; 2. kiterjeszteni a tagság elvét; 3. kialakítani egy speciális középstátuszt a megfigyelők és a teljes jogú tagok között.^[23] Az ENSZ hosszú évtizedekig visszafogott volt abban a kérdésben, hogy a kisállamok tagságot kaphassanak. Attól is tartottak, hogy a kisállamok nem tudják teljesíteni a tagállami kötelezettségeket.^[24] Ezek az elképzelések igencsak messzire kerültek az államok egyenlőségének elvétől. A sok, volt gyarmati területen létrejött kisebb állam csatlakozása nem volt támogatott.^[25]

Érdekes azonban a jelentéshez kapcsolt különvéleményt is megvizsgálni, amely azt mutatja, nem mindenki értett egyet ezzel az elképzeléssel: „Az egyetemesség elvének kellene irányítania bármely mikroállamként meghatározott ország felvételét az Egyesült Nemzetek Szervezetének teljes jogú tagjai közé. (...) nem kellene korlátoznia a földrajzi méretnek, a lakosság számának, a gazdasági erőforrásoknak vagy annak, hogy mennyi idő telt el, mióta elérték az államiság státuszát. (...) Ilyen leereszkedő hozzáállás a nagy országok részéről, jobban motiválva a félelemtől, mint az ilyen új országok jólétének figyelembe vételétől, csökkenti az Egyesült Nemzetek Szervezetének jelenlegi nemzetközi tekintélyét és méltóságát.”^[26] Más vélemények is megjelentek, amelyet támogattak a kisállamok tagságát, az elutasító magatartás nem volt általános: „A jelenlegi miniál-

[19] Goetschel, 1998, 21.

[20] Baker Fox, 1959, 186.

[21] Starr – Gordon – Baker Sr. – Rosenstock, 1969, 62.

[22] Starr – Gordon – Baker Sr. – Rosenstock, 1969

[23] Starr – Gordon – Baker Sr. – Rosenstock, 1969, 68-73.

[24] Adam, 1976, 88-95.

[25] Christopher, 2002, 219-220.

[26] Starr – Gordon – Baker Sr. – Rosenstock, 1969, 74.

lamok elterjedése és kapcsolatuk a dekolonizációval olyan helyénvaló befolyást adott ezeknek az országoknak, amely hiányzott a Liga idejében.”^[27]

A hidegháború végével új lendületet kapott a folyamat, végül az 1990-es években tette lehetővé a csatlakozást számukra első körben a nemzetközi szervezet. Így csatlakozott például 1990-ben Liechtenstein, vagy 1994-ben Palau.^[28] Sikerült túllépni a több évtizedes visszatartó erőkön, és az 1990-től számított 10 év alatt 30 új tagja lett az ENSZ-nek.^[29] „Napjainkban általában már nem zár ki egy országot a nemzetközi szervezetekből kis mérete.”^[30]

Körülbelül 200 állam létezik a világon pillanatnyilag, az ENSZ-nek jelenleg 193 tagja van, (utoljára Dél-Szudán csatlakozott 2011-ben).^[31] Azonban ez nem volt mindig így, 100 évvel ezelőtt jóval kevesebb állam létezett, és egy olyan jellegű nemzetközi szervezet sem létezett, mint az ENSZ. A számos új állam létrejötte magával hozta az átlagos állam méretének csökkenését. Ahogy egyre több kisebb ország jött létre, a tudomány érdeklődését is kezdte felkelteni a jelenség, a kisállamok sajátosságai, annak előnyei, hátrányai, valamint az a kérdés is felmerült, hogy milyen módon képesek megőrizni önállóságukat nagyobb szomszédaikkal szemben.^[32]

Ahhoz, hogy a kisállamokat vizsgálhassuk, először azon államok körének meghatározása szükséges, amelyek ide tartoznak. Hogyan kategorizálhatók az államok? Mi legyen a mérőszám? A népesség? A terület? A GDP? Az ország gazdasági teljesítménye? A hadseregének mérete és ereje?^[33] Számos értekezés született ebben a témában különböző tudományterületeken, ezek közül mutatok be az alábbiakban néhány elméletet.

III. AZ ÁLLAMISÁG MINIMUMFELTÉTELEI

A kategorizáció előtt azonban érdemes megvizsgálni, hogy hol húzódik a határ az állami lét minimumának tekintetében, vagyis milyen feltételek teljesülése esetében beszélhetünk egyáltalán államról, van-e valamilyen minimumszám népesség és terület tekintetében. Államok-e a kisállamok?^[34]

[27] Gunter, 1977, 501.

[28] United Nations: Growth in United Nations Membership.

[29] United Nations: Growth in United Nations Membership.

[30] Maass, 2009, 69.

[31] United Nations: Growth in United Nations Membership.

[32] Vulnerability: Small States in the Global Society Report of a Commonwealth Consultative Group Commonwealth Secretariat, Marlborough House, London SW1Y 5HX. 14.

[33] Baldacchino, 2009, 21.

[34] Lukaszewski, 2011, 75.

Az 1933-as montevideói egyezmény^[35] szerint az államiság feltételei: állandó lakosság, meghatározott terület, kormány, emellett még a más jogalanyokkal való kapcsolatba lépés képessége.^[36]

Abban a kérdésben viszont, hogy mekkora méretű lakosságtól, területtől beszélhetünk államról, nincs egy meghatározott minimum. Elég csak a Vatikán vagy Tuvalu lakosságát, vagy a Vatikán és Monaco területét megnézni ahhoz, hogy megállapítható legyen, nincs egy meghatározott minimum ezeknél a feltételeknél. Azt mondhatjuk, ezek a mikroállamok példaként szolgálnak arra, melyek az államiság minimális feltételei: „mintát nyújtanak a jövőben létrejövő országoknak vagy a proto-országoknak, és rálátást adnak az államiság jellemzőire”.^[37]

Ahogy azt Simpson megfogalmazta: „A nemzetközi jog nem határoz meg egy szükséges minimum államterületet. A mikroállamok fizikai és földrajzi kicsisége az egyik kulcseleme annak, hogy más szuverén államok viszonylatában azonosíthatóak legyenek. A »meghatározott terület« elv, mint az államiság egyik feltétele (célzottan) általános természetű.”^[38]

A szuverenitás léte szintén kulcskérdés ebben a tekintetben, hiszen számos olyan, nem önálló, kis méretű entitás létezik, amely csak a terület és a lakosságszám alapján vizsgálva megfelelne a kisállamok kritériumainak. Azonban az olyan területek, melyek nem rendelkeznek önálló szuverenitással, nem tekinthetők önálló államnak, nem felelnek meg a szuverenitás Jean Bodin által meghatározott alapelméletének: „az állam több családnak és az ő közös ügyeiknek a jogszerű kormányzata szuverén hatalommal”.^[39] Így nem beszélhetünk önálló államról például Gibraltár, a Csatorna-szigetek vagy a Feröer-szigetek esetében.

Emellett a nemzetközi közösségben való megjelenés képessége is erősíti az önálló államiságot, például, ha a hosszú függetlenségre visszatekintő európai mikroállamokat nézzük, gyakran igyekeztek megerősíteni önállóságukat, amelyet néha egyes politikai manőverezés, néha a szerencse is segített.^[40]

Emellett vannak olyan szituációk, amelyek megerősíthetik egy-egy mikroállam helyzetét nemzetközi szinten, ilyen volt például a Liechtenstein v. Guatemala ügy^[41] a Nemzetközi Bíróság előtt, hiszen, ha Liechtenstein peres félként megjelenhetett a testület előtt, az is azt mutatja, hogy egy önálló államról van szó.

A minimumpont vizsgálata után pedig érdemes a következő határ keresésre indulni, vagyis: Mi számít ezen csoport felső határának, hogyan lehet kategorizálni a legkisebbeknek számító államokat?

[35] Montevideo Convention on the Rights and Duties of States.

[36] Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1. cikkely.

[37] Journal of International Affairs: On the Identification and Definition of Microstates.

[38] Journal of International Affairs: On the Identification and Definition of Microstates.

[39] Bodin, 1987, 74.

[40] Rossi, 2023, 27-36.

[41] Nottebohm-ügy.

IV. A KATEGORIZÁCIÓ SZEMPONTJAI

A különböző kategorizációs elméletek évtizedek óta nem tudnak nyugvópontra jutni egy általános szempontrendszer kialakításában. Sokféle aspektus alapján igyekeztek meghatározni a mikro- vagy kisállamok körét, gyakran össze is mosva ezeket a kategóriákat. Jelen munkában külön kezelem ezt a két kategóriát, amelynek indokolására később kerül sor, először ugyanis a különböző, szakirodalomban kialakult kategorizációs szempontok kerülnek bemutatásra, utána pedig kiemelten foglalkozom a lakosságszám szerinti csoportosítással.

A különböző szerzők használják a csoportok kialakításához a lakosságszám, az államterület, a népsűrűség, a GDP, a GNP kategóriát, vagy ezeknek valamilyen kombinációját. Számos mennyiségi és minőségi kategorizációs kísérlet történt;^[42] bizonyos szerzők egy szempont alapján csoportosítanak, más szerzők szerint „egy variáns használata erre a célra túlságosan szűk körű lenne”.^[43] Van olyan elméletek, amelyek teoretikus alapon állnak, más koncepciók viszont gyakorlati, mennyiségi mutatók alapján dolgozták ki rendszerüket.

1. Elméleti koncepciók

A számos elméleti koncepció közül elterjedtsége miatt kiemelendő a nagyhatalom–kishatalom elhatárolás alapján besorolást kialakító rendszer. Ezt a fajta besorolást számos realista kutató vizsgálta már.^[44] Ha ezeket az elméleteket vonjuk górcső alá, kiindulópontként érdemes Thorhallsson és Wivel gondolatát figyelembe venni, mely szerint „Először is, összefüggések nélkül, önmagában nem sokat mond a hatalom a kis országok viselkedéséről és a kihívásokról, amelyekkel szembenéznek.”^[45] Azonban, ha megnézzük, milyen határvonalak mentén próbálták a hatalmi perspektíva szerint meghatározni a kisállamok körét, első körben a legegyszerűbb lehatárolást érdemes említeni: „Legegyszerűbben úgy határozhatjuk meg a kis államokat, hogy olyan országok, melyek nem nagyhatalmak.”^[46] vagyis a kis ország ellentétes kifejezése a nagyhatalomnak.^[47] Másik megoldás, hogy a kis államok viselkedését úgy vizsgáljuk, mint egy csoportét.^[48]

Ha a diplomáciai módszerek alapján keressük a határvonalat a kis- és a nagyméretű országok között, a szakirodalom szerint a külkapcsolatok kezelésére való képesség is használható erre.^[49] Maass álláspontja szerint a kis országok

[42] Journal of International Affairs: On the Identification and Definiton of Microstates.

[43] Hein, 1985, 3.

[44] Szűcs, 2011, 7-8., 13-14., 27-28., 35-36., 42-44., 60-62.

[45] Thorhallsson – Wivel, 2006, 653.

[46] Thorhallsson – Wivel, 2006, 653.

[47] Henrikson, 2001, 62.

[48] Maass, 2009, 77.

[49] Amstrup, 1976, 168.

számára önnön fennmaradásuk a központi kérdés,^[50] külpolitikai viselkedésük egy célra összpontosít: a túlélésre.^[51] Ami megkülönbözteti a kis országokat a nagyhatalmaktól: „képtelenek arra, hogy ráerőltessék akaratukat más országokra, és hogy ellenálljanak más országok velük szemben támasztott követeléseinek”.^[52]

Ennek ellenére nem mindig a kis ország bukásával végződik a kis országok és a nagyhatalmak közötti konfrontáció.^[53] Ugyanis „Az a paradox, hogy szinte gyenge országok képesek jelentős befolyást gyakorolni a nemzetközi kapcsolatokra, időről időre feltűnik a szakirodalomban.”^[54] Ez konkrét példákkal is illusztrálható, elég csak Málta^[55] vagy Kelet-Timor^[56] esetére gondolni.

Emellett nemcsak egy-egy konkrét esemény, hanem meghatározott jellemzők is ellentmondhatnak az általános vélekedésnek. Az államok nemzetközi kapcsolatokban való megjelenése nem ennyire egyszerűen sematizálható, így a kis ország kifejezés használt nagy területű országokra is, például Mongólia vagy Mauritánia, míg a kis ország kifejezést csak a területileg és hatalmilag is kis méretű országokra kellene használni.^[57] Vannak olyan kis országok, melyek nagyhatalomnak számítanak bizonyos területen: például Svájc a pénzügyi szolgáltatások területén, Kuwait az olajszektorban.^[58]

Tovább bonyolítja a határvonal keresését a relacionális perspektíva, mely szerint egy ország egyszerre lehet gyenge és erős, csak más országgal való kapcsolatban, például Törökország nem számít nagyhatalomnak európai perspektívából, de több kaukázusi ország szempontjából annak minősül.^[59]

A hatalom alapján való csoportosítás gyenge pontja, hogy önkényes természetű, más szempontokat is figyelembe szükséges venni ahhoz, hogy a kis országok viselkedését elemezni lehessen.^[60] Előnye viszont, hogy általában is hasznos a tudomány számára, „mivel lehetővé teszi például a különböző méretű államok előtt álló lehetőségek és kihívások összehasonlító elemzését.”^[61]

Mindazonáltal ezzel nem jutunk nyugvópontra, ugyanis más szempontok figyelembevétele is szükséges. Nemcsak a hatalom kérdése mentén születtek definíciós kísérletek. Franz von Daniken szerint az alábbi szempontok szerint lehet különbséget tenni a kis és nagyméretű országok között: „gazdasági erő és ver-

[50] Maass, 2009, 73.

[51] Maass, 2009, 74.

[52] Maass, 2009, 72.

[53] Knudsen, 2002, 187.

[54] Lindell – Persson, 1986, 79.

[55] Pirotta – Sammu, 2023, 51-64.

[56] Job, 2023, 79-95.

[57] Handel, 1990, 10.

[58] Neumann – Gstöhl, 2004, 5.

[59] Mouritzen – Wivel, 2005, 3.

[60] Thorhallsson – Wivel, 2006, 655.

[61] Steinmetz – Wivel, 2010, 5.

senyképesség, stratégiai helyzet, katonai potenciál, kulturális hírnév, elismert vezető személyek, tudományos és technikai kiválóság, valamint, mindenkire felelt, a képesség arra, hogy csatlakozni tudjanak olyan nemzetközi szervezetekhez, amelyekben a modern világ kihívásai és kockázatai előkerülnek és döntést hoznak róluk”.^[62]

Henriksen álláspontja az, hogy „Az államok »kicsinysége« nem lehet bármilyen mennyiségi mérés egyszerű esete, akár lakosságszám, akár államterület, akár egyéni vagy nemzeti bevétel alapján. (...) más tényezők is fontosak a »kis államiság« szempontjából, amelyeket azonban nehéz pontosan meghatározni vagy összehasonlítani tudományos eszközökkel. Néhány ezek közül a földrajzi adottságokhoz köthető, néhány a gazdasághoz, néhány a politikához. Sok közülük nem is az ország kis méretéből adódik, hanem abból, hogyan illik bele a nemzetközi rendszerbe (...)”^[63] Úgy véli, hogy mennyiségi és minőségi, objektív és szubjektív szempontokat is vizsgálni szükséges. Arra építi megállapítását, hogy az országok hogyan látják önmagukat, kis- vagy nagyhatalomként, és más országok hogyan ítélik meg őket.^[64] Ez a csoportosítás problematikus lehet több esetben is. Például, ha egy ország sokkal nagyobb hatalmi tényezőnek ítéli magát, mint amire valójában képes – például Franciaország a második világháború után. Szintén tévútra vezethet ennek ellenkezője, amikor egy ország önmagát kishatalomnak definiálja, pedig valójában nagyobb ereje van, mint például Dél-Korea esetében.^[65]

Richards úgy véli, hogy a mikroállamok nemzeti és helyi politikai működésének eltérései önálló kategóriát alakítanak ki számukra.^[66] Ezen belül kiemelhető egy jellemző is. Például Keohan szerint a kiemelendő szempont az, hogy egy ország vezetői milyen stratégiai szerepet töltenek be országuk helyzetének meghatározásában.^[67] Handel három kérdésre fókuszál a csoportosítás kialakításához: 1. az aktivitás és a passzivitás inkább nemzeti karakter, mint méret szempontjából meghatározó; 2. gyakran egy ország vezetőjének karaktere vagy ambíciója határozza meg egy ország külpolitikáját; 3. bizonyos területeken nagyon aktív lehet egy ország, más kérdésekben kevésbé.^[68]

2. Mennyiségi koncepciók

Nemcsak elméleti szempontból közelítették a kutatók a kisállamok körének meghatározásához. Számos tanulmány készült, melyekben különböző száma-

[62] Däniken, 1998, 44.

[63] Henrikson, 2001, 56-57.

[64] Henrikson, 2001, 62-63.

[65] Maass, 2009, 79.

[66] Richards, 1990. 45.

[67] Keohane, 1969, 294.

[68] Handel, 1990, 44-45.

tok alapján igyekeztek meghatározni a csoportokat. Egy ország lakosságának és államterületének mérete korábban az ország túlélésének szempontjából meghatározó tényezők voltak.^[69]

Dahl és Tufte meghatározó munkájukban, melyben az országok mérete és demokratikus fejlettségük közötti kapcsolatokat vizsgálták, főleg a népességet használták az országméret kérdésének vizsgálatakor, a többi mennyiségi mutató mellett.^[70] Tom Crowards módszere szerint a lakosság, a terület és a bevételi adatok kombinációja klaszteranalízissel határozza meg az országcsoportokat.^[71]

Gazdasági területen kutatók is számos szempontból kategorizálták már az államokat méret alapján. Downes szerint az országméretet vizsgálók használták a lakosságszámot, a GNP-t, a GDP-t és az államterületet is, azonban „Ezek a szempontok részlegesen és összefüggésben vannak egymással.”^[72] Emellett létezik számos hasonló kategorizáció.^[73]

A földrajzi mutatók használata is kedvelt, mivel a földrajzi jellemzők meghatározóbbak a kisállamok meghatározásánál egyes szerzők szerint.^[74] Ez különösen igaz lehet a kis szigeteken levő államokra, melyek sajátos földrajzi jellemzőik valójában külön kategóriát alakítanak ki. A többi országtól való hatalmas távolságuk, kis méretük egyedi tulajdonságokkal ruházza fel ezeket az országokat.^[75]

Látható, hogy sok eltérő álláspont alakult ki a tudományterületen a kisállamok meghatározásánál. Ez nem feltétlenül problematikus, mivel mind az elméleti, mind a gyakorlati szempontú megközelítésnek vannak előnyei. Míg a gyakorlati megközelítés „(...) »kézzelfogható« adatokat használ és képes éles elválasztásokat tenni az országméret szerint.”, addig az elméleti megközelítés „A »kicsinységet« politikai kifejezésként kezeli, és a kis országot aktuális nemzetközi környezete alapján elemzi, egy konkrétabb és az összefüggéseket jobban felfedő fogalom kialakulását lehetővé téve.”^[76] Mindkét típusú elemzésnek megvan a maga Achilles-sarka is, ugyanis mindkét megközelítés esetében kijelenthetjük, hogy önkényesek, hiszen nincs arra megfelelő indok sem a mennyiségi, sem a minőségi határhúzásnál, hogy miért éppen azon a ponton történik meg az elválasztás, például, hogy „az ötödik számú európai ország miért számít nagyhatalomnak, a hatodik számú pedig miért nem.”^[77]

A mennyiségi csoportosítások előnye, hogy tiszta és könnyen alkalmazható vonalat húznak a különböző kategóriák között, valamint az egyes országok ab-

[69] Goetschel, 1998, 14.

[70] Dahl – Tufte, 1973, 17-20.

[71] Crowards, 2002, 172.

[72] Downes, 1988, 75.

[73] Demas, 1965; Khalaf, 1974; Chenery – Taylor, 1968.

[74] Rich, 2014, 2.

[75] Anckar, 2002, 375-390.; Baldacchino, 2012, 103-120.

[76] Maass, 2009, 80.

[77] Mouritzen – Wivel, 2005, 3.

szolút és relatív korlátairól.^[78] A legtöbbet használt indikátor a lakosság szám, ebben az esetben a különböző méretű népesség jelenti a határvonalat a különböző országcsoportok között. A lakosság szám használatát gazdasági szempontból közelítő kutatók is kedvelik, mivel „proxyként használható a piac méretének és az emberi erőforrás bázisának vonatkozásában”.^[79]

A lakosság szám-határ használatának előnyei: a releváns adatok általában elérhetőek, pontosan meghúzható a határvonal a kis- és nagyméretű országok között, egy ország lakosság száma összefüggésben áll az országméret más indikátoraival. „Így mondhatjuk, hogy míg ismert tény, hogy a kis országok mérete multidimenzionális, azonosításuk egyedül a lakosság szám alapján valóban megbízható és megfelelő módszer.”^[80]

Nincs egy általánosan elfogadott standard a lakosság szám vonatkozásában.^[81] Az egymillió s népesség határként való használata igencsak közkedvelt.^[82] Egy UNITAR-jelentés hatására terjedt el ez a mérőszám, amely 1 millió főben határozta meg a kisállamok maximumát.^[83] A Világbank ezzel szemben például a másfél milliót használta,^[84] azonban az évtizedek alatt olyan változás következett be a világ népességében, hogy álláspontom szerint érdemes felemelni a határt ahhoz, hogy a mikro- és a kis államok megfelelően elkülöníthető kategóriákat alkotassanak. Ahogy a Commonwealth Secretariate is felemelte 1997-es riportjához 1,5 millióra^[85] a határt az 1985-ös 1 millióhoz képest,^[86] érdemes ismét feljebb emelni a léctet.

Azonban érdemes figyelembe venni a vizsgálat során a jelentés azon megalapítását, mely szerint „(...) nincs speciális jelentősége a másfél millió s lakosság számnak (...) nem ajánlja a kisállamok speciális kategóriájának kialakítását”.^[87] Ettől jelentősen eltérő kategorizációk is található k a szakirodalomban. David Vital meghatározása szerint például a gazdaságilag fejlett országok esetében 10-15 millió fő a határ, amíg kisállamokról beszélhetünk, fejletlen országok esetében pedig 20-30 millió fő s lakosságról.^[88] A Forum of Small States (FOSS) az ENSZ-hez kapcsolódó, 1992 óta működő, informális szervezet, amelyhez 10 millió fő alatti lakossággal rendelkező országok csatlakozhatnak.^[89] Látható tehát, hogy igencsak eltérő határok kerültek meghúzásra a lakosság szám vonatkozásában.

[78] Steinmetz – Wivel, 2010, 5.

[79] Downes, 1988, 78.

[80] Maass, 2009, 75.

[81] Maass, 2009, 76.

[82] Anckar, 2010, 2.

[83] Note on the UNITAR project: Status and problems of small states and territories.

[84] A Future for Small States Overcoming Vulnerability Report by a Commonwealth Advisory Group 9.

[85] A Future for Small States Overcoming Vulnerability Report by a Commonwealth Advisory Group 9.

[86] Vulnerability: Small States in the Global Society Report of a Commonwealth Consultative Group Commonwealth Secretariat, Marlborough House, London SW1Y 5HX. 9-10.

[87] Small states: meeting challenges in the global economy – Report of the Commonwealth Secretariat/World Bank Joint Task Force on Small States April 2000 i.

[88] Vital, 1967, 8.

[89] Súilleabháin, 2014, 8.

V. SAJÁT KATEGORIZÁCIÓ

Ahhoz, hogy vizsgálni lehessen ezen államok csoportját, szükséges egy indikátor kiválasztása. Számos módszer áttekintése után arra a következtetésre jutottam, hogy az általam tervezett vizsgálatoknak leginkább az felel meg, ha csupán a lakosságszámot használom a kisállam kategóriájának meghatározásához. Igaz, hogy ez a módszer nem hoz létre egy komplex rendszert a vizsgálatához, tekinthető a lakosságszám egyedüli alkalmazása egy kényelmes, gyors megoldásnak,^[90] de egyszerűségében rejlik a nagyszerűsége: objektivitást és kvantitatív metrikát ad.

Az elméleti kategorizációk nem elég pontosak ahhoz, hogy lehetővé tegyék az éles elhatárolást a csoportok között. Míg ezek a teóriák valóban nagyon hasznosak egyes jellemzők vizsgálatakor, nem megfelelőek az elhatároláshoz. Hogyan tudnánk tisztázni a határvonalak kialakításához használni az önmeghatározás^[91] vagy a relatív viszonyok^[92] elméletét?

A többféle mennyiségi mutató együttes használata szintén feleslegesen bonyolítaná a képet, hiszen a kisállamok vonatkozásában nagy eltérések vannak mind az államterület, mind a GDP, mind a GNP vonatkozásában, míg a lakosságszám esetében egy olyan csoportot alakíthatunk ki, ahol valóban egy hasonló jellemzővel bíró országok kerülnek vizsgálatra.

Számos olyan, tisztázatlan besorolású egység található a világon, melyek államisága kérdéses – például az Észak-ciprusi Török Köztársaság, vagy nem is számítanak önálló államnak –, például Francia Polinézia. A vizsgálatához csak az ENSZ-tagállamok listáján szereplő államok körét használtam fel, mivel ebben az esetben nem merül fel kérdésként a nemzetközi közösség elismerése sem, így biztosak lehetünk abban, hogy valóban önálló államokat vizsgálunk.

Úgy vélem, hogy a kisállamok esetében is érdemes tovább kategorizálni, ugyanis teljesen más kategóriát képvisel Luxemburg és Bhután, mint San Marino vagy Tuvalu. Ezért a vizsgálat során elkülönítésre került a mikroállamok és a kisállamok kategóriája. Mikroállam az az állam, amelynek népessége nem haladja meg a 100.000 főt. Kisállam az az állam, melynek népessége nem haladja meg a 2 millió főt, de több, mint 100.000 fő. A lakosságszám vizsgálatához a Worldometer adatbázisát használtam.

Jelenleg 26 darab olyan ENSZ-tagállamot találhatunk, melynek lakossága 2 millió fő alatti, vagyis kisállamoknak számítanak.

Ha pedig a mikroállamok kategóriáját vizsgáljuk, ismét csak az ENSZ-tagállamok körében, 9 országot tehetünk ebbe a csoportba.

[90] Maass, 2009, 71.

[91] Henrikson, 2001, 62-63.

[92] Mouritzen – Wivel, 2005, 3.; Thorhallsson – Wivel, 2006, 655.

Kontinens	Kisállam	Mikroállam
Európa	Ciprus, Észtország, Izland, Lettország, Luxemburg	Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino
Amerika és a Karib-térség	Bahama-szigetek, Belize, Grenada, Saint Kitts és Nevis, Saint Lucia, Suriname, Trinidad és Tobago	Antigua és Barbuda, Dominika
Ázsia és a Közel-Kelet	Bahrein, Bhután, Kelet-Timor	
Afrika	Comore-szigetek, Egyenlítői-Guinea, Mauritius, Sao Tome és Príncipe, Seychelles-szigetek, Szváziföld	
Ausztrália és Óceánia	Fidzsi-szigetek, Kiribati, Marshall-szigetek, Szamoa, Salomon-szigetek, Tonga, Vanuatu	Nauru, Palau, Tuvalu

*1. táblázat: Kis- és mikroállamok kontinens szerint csoportosítva
(Forrás: a szerző saját szerkesztése)*

A következő kérdés az, hogy a mikro- és a kisállamok körének vizsgálata után érdemes-e tovább indulni, és a közepes, valamint a nagyméretű országokat is csoportokba rendezni. Ezek a kategorizációk igencsak képlékenyek,^[93] és a nagyobb országok vonatkozásában még nehezebb volna meghúzni a határokat, hiszen egy ország lakosságszáma vagy területének nagysága sokszor nem döntő abból a szempontból, hogy közepes vagy nagyméretű országnak számít, elég csak az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagjait megnézni, vagy arra gondolni, hogy Kína a két világháború között kis országnak számított.^[94]

Úgy vélem, célszerű jelenleg csupán a mikro- és kisállamokra koncentrálni, hiszen olyan terület ez, amelyet érdemes külön vizsgálat alá vonni, mivel nemcsak a kisállamok számára hasznos következtetéseket vonhatunk le vizsgálatuk alapján, miközben a kis méretből adódó sajátosságok is megismerhetővé válnak.

VI. ÖSSZEGZÉS

Az ENSZ-nek jelenleg 193 tagja van, ebből 37 esetében 2 millió fő alatti a lakosság, vagyis a tagállamok 19%-a esik ebbe a kategóriába, tehát majdnem egyötödük számít kis- vagy mikroállamnak. Ebben az esetben már figyelembe veendő csoportról beszélhetünk.

[93] Neumann – Gstöhl, 2004, 6.

[94] Rappard, 1934, 562.

Mégis, sok esetben előfordul, hogy a „kisállamokat gyakran a nemzetközi kapcsolatok tárgyaként, nem pedig alanyaként kezelik”.^[95] Pedig jelentőségük abszolút nem elhanyagolható, ahogy Annan mondta: „Az Egyesült Nemzeteknél szerzett sok tapasztalatom megmutatta számomra, hogy a világ kis államai (...) több mint alkalmasak arra, hogy állják a sarat. Még ennél is tovább megyek: azt mondom, hogy az ő hozzájárulásuk a közjóért munkálkodó progresszív nemzetközi együttműködés összetartó ereje.”^[96]

A méret nem használható egy ország minden jellemzőjének értelmezésekor, de további kutatásra érdemesnek tartom ezt a területet, mivel olyan eredményekkel szolgálhat, melyek új szempontokat adhatnak az összehasonlító vizsgálatoknak, valamint az egyes országok vonatkozásába végzett elemzéseknek is. Alkotmányjogi szempontból is figyelemre méltó terület, hiszen a kis- és mikroállamok érdekes, akár rendhagyó alkotmányos megoldásokat alkalmaznak bizonyos esetekben.

Azonban fontos figyelembe venni, hogy „A méret [országé] önmagában nem jelent sokat és nem szolgál teljeskörű magyarázatul. Hatása különböző mechanizmusokon és csatornákon keresztül érvényesül, melyek érzékenyek a méret szerinti különbségekre és továbbadják a méret okozta hatásokat a politikai stílusnak és a politikai struktúrának.”^[97]

Egy kis állam is képes lehet befolyásolni akár szomszédos, akár a regionális, de akár a világpolitikát is, és „Ha a liliputik képesek arra, hogy Gullivert megkötözzék, vagy rá tudják venni, hogy értük küzdjön, olyan alapos vizsgálatuk szükséges, mint az óriásoknak.”^[98]

IRODALOM

- A Future for Small States Overcoming Vulnerability Report by a Commonwealth Advisory Group. (Elérhető: <https://www.thecommonwealth-ilibrary.org/index.php/comsec/catalog/book/807>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).
- Adam, Roberto (1976): Micro-states and the United Nations. In: *Italian Yearbook of International Law* 2.
- Amstrup, Niels (1976): The Perennial Problem of Small States: A Survey of Research Efforts. In: *Cooperation and Conflict*. Vol. 11.
DOI: <https://doi.org/10.1177/001083677601100202>.
- Anckar, Dag (2002): Why are small Island States Democracies? In: *The Round Table: The Commonwealth Journal of International Affairs*. 91:365.
DOI: 10.1080/0035853022000010344.
- Anckar, Dag (2010): Small Is Democratic, But Who Is Small? In: *Arts and Social Sciences Journal*. Volume 2010: SSJ-2.

[95] Neumann – Gstöhl, 2004, 15.

[96] Kofi, 1998.

[97] Anckar, 2010, 8.

[98] Keohane, 1969, 310.

DOI: <https://doi.org/10.4172/2151-6200.1000002>.

• Annan, Kofi (1998): *Secretary-General Lauds Role of Small Countries in Work of United Nations, Noting Crucial Contributions*. Press Release SG/SM/6639. (Elérhető: <https://press.un.org/en/1998/19980715.sgsm6639.html>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).

• Baker Fox, Anette (1959): *The Power of Small States Diplomacy in World War II*. The University of Chicago Press, Chicago, Illinois, U.S.A.

DOI: <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226834863.001.0001>.

• Baldacchino, Godfrey (2009): Thucydides or Kissinger? A Critical Review of Smaller State Diplomacy. In: Cooper, Andrew F. – Shaw, Timothy M. (eds): *The Diplomacies of Small States Between Vulnerability and Resilience*. Palgrave Macmillan, London. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230246911_2.

• Baldacchino, Godfrey (2012): Islands and despots. In: *Commonwealth & Comparative Politics*. 50:1.

DOI: 10.1080/14662043.2012.642119.

• Bibó István (1946): *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága*. (Elérhető: <https://mek.oszk.hu/02000/02043/html/194.html>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).

• Bodin, Jean (1987): *Az államról*. Gondolat Kiadó, Budapest.

• Briguglio, Lino (ed.) (2018): *Handbook of Small States – Economic, Social and Environmental Issues*. Routledge, London.

DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351181846>.

• Chenery, Hollis B. – Taylor, Lance (1968): Development Patterns Among Countries and Over Time. In: *Review of Economics and Statistics*. Vol. 50/1968.

DOI: <https://doi.org/10.2307/1926806>.

• Christopher, Anthony J. (2002): Decolonisation without independence. In: *GeoJournal*. Vol. 56/2002, No. 3.

• Crowards, Tom (2002): Defining the Category of ‘Small States’. In: *Journal of International Development*. J. 14.

DOI: <https://doi.org/10.1002/jid.857.abs>.

• Dahl, Robert A. – Tufte, Edward R. (1973): *Size and Democracy*. Stanford University Press, Stanford, California.

• Demas, William G. (1965): *The Economics of Development in Small Countries with Special Reference to the Caribbean*. McGill University Press, Kingston, Ontario. DOI: <https://doi.org/10.2307/40200092>.

• Dookeran, Winston – Mohan, Preeya S. (2023): ‘Door kicker’: Explaining St Vincent and the Grenadines’ successful play for a seat on the United Nations Security council. In: Baldacchino, Godfrey (ed.): *The success of small states in international relations*. Routledge, London.

• Downes, Andrew S. (1988): On the Statistical Measurement of Smallness: A Principal Component Measure of Country Size. In: *Social and Economic Studies*. Vol. 37/1988, No. 3.

• ENSZ: ENSZ tagállamok felvételi listája. (Elérhető: <https://www.un.org/en/about-us/growth-in-un-membership>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).

• Goetschel, Laurent (1998): The foreign and security policy interests of small states in today’s Europe. In: Goetschel, Laurent (ed.): *Small states inside and outside of the European Union Interests and Policies*. Swiss Peace Foundation Springer-Science+Business Media, B.V. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4757-2832-3_2.

• Gunter, Michael (1977): Liechtenstein and the league of Nations: A Precedent for the United Nations Ministate Problem? In: *The American Journal of International Law*. 71. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0002930000211391>.

- Handel, Michael I. (1990): *Weak States in the International System*. Routledge, London. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315035468>.
- Hein, Philippe (1985): The Study of Microstates. In: Domme, Edward – Hein, Philippe (eds.): *States, Microstates and Islands*. Croom Helm, London.
- Henrikson, Alan K. (2001): A coming ‘Magnesian’ age? Small states, the global system, and the international community. In: *Geopolitics*. 6:3. DOI: [10.1080/14650040108407729](https://doi.org/10.1080/14650040108407729).
- Job, Peter (2023): Timor-Leste: The unexpected victory. In: Baldacchino, Godfrey (ed.): *The success of small states in international relations*. Routledge, London.
- Journal of International Affairs: On the Identification and Definition of Microstates. (Elérhető: <https://jia.sipa.columbia.edu/content/identification-and-definition-microstates>. Letöltés ideje: 2024. július 30.)
- Keohane, Robert O. (1969): Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics. In: *International Organization*. 23. DOI: [10.1017/S002081830003160X](https://doi.org/10.1017/S002081830003160X).
- Khalaf, Nadim. G. (1974): Country Size and Trade Concentration. In: *Journal of Development Studies*, Vol. 11/1974, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/00220387408421513>.
- Knudsen, Olav Fagelund (2002): Small States, Latent and Extant: Towards a General Perspective. In: *Journal of International Relations and Development*. Vol. 5/2002, Issue 2.
- Lindell, Ulf – Persson, Stefan (1986): The Paradox of Weak State Power: A Research and Literature Overview. In: *Cooperation and Conflict*. X, XI. DOI: <https://doi.org/10.1177/001083678602100202>.
- Lukaszewski, Marcin (2011): Research on European Microstates in Social Science, Selected Methodological and Definitional Problems. In: *Ad Alta Journal of Interdisciplinary Research* 1. No. 2.
- Maass, Matthias (2009): The elusive definition of the small state. In: *International Politics*. 46. DOI: [10.1057/ip.2008.37](https://doi.org/10.1057/ip.2008.37).
- Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, Montevideo, Uruguay, on December 26, 1933.
- Moses, Jonathan W. (2000): *Open States in the Global Economy: The Political Economy of Small-State Macroeconomic Management*. Macmillan, New York.
- Mouritzen, Hans – Wivel, Anders (eds.) (2005): *The Geopolitics of Euro-Atlantic Integration*. Routledge, London. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203496602>.
- Neumann, Iver B. – Gstöhl, Sieglinde (2004): Lilliputians in Gulliver’s World? Small States in International Relations. In: *Centre for Small State Studies Institute of International Affairs - University of Iceland Working Paper*. Vol. 1/2004.
- Note on the UNITAR project: Status and problems of small states and territories. *Social Science Information* Volume 8, Issue 3. 1969. DOI: [10.1177/05390184690080030](https://doi.org/10.1177/05390184690080030).
- Piroтта, Godfrey A. – Sammu, Carmen (2023): Neutralism as a strategic culture for a small state: Malta’s showdown with NATO and Britain, 1971-1972. In: Baldacchino, Godfrey (ed.): *The success of small states in international relations*. Routledge, London. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003314745-5>.
- Rappard, William E. (1934): Small States in the League of Nations. In: *Political Science Quarterly*. Vol. 49/1934, No. 4. DOI: <https://doi.org/10.2307/2143465>.

- Rich, Timothy S. (2014): Integrating Microstates into Cross-National Research: An Exploratory Analysis. In: *Journal of International and Global Studies*. Vol. 6: No. 1, Article 1. DOI: 10.62608/2158-0669.1210.
- Richards, Jeff (1990): Microstates: A specific form of polity? In: *Politics*. 10(1). DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9256.1990.tb00176.x>.
- Rossi, Valentina (2023): Between idea and refuge: How the Republic of San Marino survived the emergence of Italy. In: Baldacchino, Godfrey (ed.): *The success of small states in international relations*. Routledge, Lonon.
- Small states: meeting challenges in the global economy – Report of the Commonwealth Secretariat/World Bank Joint Task Force on Small States April 2000. (Elérhető: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/267231468763824990/small-states-meeting-challenges-in-the-global-economy>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).
- Starr, Robert I. – Gordon, Edward – Baker, Wallace J. Sr. – Rosenstock, Robert (1969): *The Future Relationship between Small States and the United Nations*. 3 INT'L L. 58.
- Steinmetz, Robert – Wivel Anders (eds.) (2010): *Small States in Europe Challenges and Opportunities*. Ashgate Publishing, Farnham, Egyesült Királyság. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2011.02172_9.x.
- Súilleabháin, Andrea (2014): *Small States at the United Nations: Diverse Perspectives, Shared Opportunities*. International Peace Institute, New York.
- Szűcs Anita (2011): A realizmus „időtlen bölcsessége” A nemzetközi politikaelmélet realista irányzata. In: Horváth Jenő (szerk.): *Grotius e-könyvtár*. (Elérhető: <http://www.grotius.hu/doc/pub/WWFPVT/a%20realizmus%20idotlen%20bolcsessege.pdf>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).
- Thorhallsson, Baldur – Wivel, Anders (2006): Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know? In: *Cambridge Review of International Affairs*. 19:4. DOI: 10.1080/09557570601003502 653.
- United Nations: Growth in United Nations Membership. (Elérhető: <https://www.un.org/en/about-us/growth-in-un-membership>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).
- Veenendaal, Wouter P. – Corbett, Jack (2015): Why Small States Offer Important Answers to Large Questions. In: *Comparative Political Studies*. Vol. 48(4). DOI: <https://doi.org/10.1177/0010414014554687>.
- Vital, David (1967): *The Inequality of States: A Study of the Small Power in International Relations*. Clarendon Press, Oxford. DOI: <https://doi.org/10.2307/40199928>.
- Von Däniken, Franz (1998): Is the Notion of Small State Still Relevant? Small States Inside and Outside the European Union. In: Goetschel, Laurent (ed.): *Small states inside and outside of the European Union Interests and Policies*. Swiss Peace Foundation Springer-Science+Business Media, B.V. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-4757-2832-3_4.
- Vulnerability: Small States in the Global Society Report of a Commonwealth Consultative Group Commonwealth Secretariat, Marlborough House, London SW1Y 5HX. (Elérhető: <https://www.thecommonwealth-ilibrary.org/index.php/comsec/catalog/book/882>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).
- Warrington, Edward (1994) Lilliput Revisited. In: *Asian Journal of Public Administration*. 16:1. DOI: <https://doi.org/10.1080/02598272.1994.10800284>.
- Worldometer: Largest Countries in the World (by area). (Elérhető: <https://www.worldometers.info/geography/largest-countries-in-the-world/>. Letöltés ideje: 2024. július 30.).

ÍTÉLETEK JEGYZÉKE

- Liechtenstein v. Guatemala.

• Szerényi Gábor grafikája